

Aldis Gedutis

Kodėl klystantis žmogus pranašesnis už techniką? Futbolo technofobų argumentai

Santrauka. Straipsnyje nagrinėjami futbolo technofobų argumentai prieš naujų technologijų taikymą rungtynių metu. Technofobija – tai naujų technologijų baimė, nepasitikėjimas jomis ir jų demonizavimas. Technofobų argumentai rekonstruojami (jei įmanoma) siekiant suteikti jiems racionalų, neprieštaringą ir išbaigtą pavidalą. Todėl šie argumentai susiejami su technologijos poveikį visuomenei analizuojančių teoretikų idėjomis. Šis siejimas, viena vertus, įgalina išryškinti futbolo technofobų poziciją, ir, kita vertus, parodyti kai kurių teorinių pozicijų neišbaigtumą.

Esminiai žodžiai: futbolas, technologija, technofobija.

Keywords: football, technology, technophobia.

Įvadas: futbolas ir technofobija

Pretekstas parašyti šį straipsnį – oficialių tarptautinių futbolo federacijų FIFA (Tarp-tautinė futbolo asociacijų federacija) ir UEFA (Europos futbolo asociacijų sąjunga) priešini-masis naujų technologinių priemonių nau-dojimui futbolo rungtynėse. Šios federacijos diktuoja taisykles ir sąlygas visoms futbolo ly-goms ir futbolo žaidžiančioms šalims, todėl jų sprendimams privalu paklusti bene visų ofici-alių futbolo rungtynių metu, o neklusnioms federacijoms grasinama sankcijomis. Nenorą naudotis ir remtis naujomis technologijomis bei prietaisais preliminariai galima įvardinti kaip *technofobiją*¹.

Susidūrus su akivaizdžia futbolo federa-cijų technofobija kyla eilė klausimų: kokiais argumentais remiasi futbolo oficiozai draus-dami technikos invaziją į futbolo aikštę? Ar esama vieningo teorinio futbolo technofobų argumentus grindžiančio pagrindo? Ar egzis-tuojančios technologijos fenomeno teorijos leidžia paaiškinti geriau suprasti ir paaiškinti futbolo technofobų poziciją?

Atsižvelgiant į tai, kad šiame straipsnyje dėmesys sutelktas į technologijų (ne)pritaikomumą futbole, susiduriama su apibrėžtais metodologiniais keblumais. Pirmas keblumas susijęs su tuo, kad technologijų tyrinėtojai

1 Kalbėdamas apie futbolo terminą *technofobija* pirmasis panaudojo žurnalo „Time“ apžvalgininkas Bruce'as Crumley's: „Technophobia“ // *Time*, 2006, June 26.

(filosofai, sociologai, istorikai ir kt.) beveik jokio dėmesio neskiria futbolui ir jo problemoms, susijusioms su technologijų taikymu. Netgi akademinis žurnalas „*Soccer and Society*“ palieka technologinius futbolo aspektus anapus nagrinėjamų problemų, kaip, pvz., nacionalizmas, rasizmas, globalizacija, finansai, klubų valdymas, fanų kultūros ir t.t. Taigi aiškinantis technofobijos fenomeną futbole į pagalbą tenka pasitelkti net ne teorijas, o tik tam tikrų teorijų aspektus, kurie įgalintų suprasti bei paaiškinti futbole vykstančius procesus bei diskusijas.

Antras keblumas kyla dėl to, kad argumentai už ir prieš techninių priemonių taikymą futbole nepateikiami glaustu ir konkrečiu pavidalu. Tam tikri oficialių FIFA ir UEFA atstovų pareiškimai bei pasisakymai randami įvairiose medijose, tačiau jie nėra nei išbaigti, nei pilni. Todėl argumentus tenka atkurti ir racionaliai rekonstruoti, kad jie įgautų solidesnį pavidalą. Šiuo požiūriu straipsnyje elgiamasi pagal analogiją su Karlo Raimundo Popperio *Istoricizmo skurde* (1992) naudota strategija: nesant išbaigtos informacijos iš užuominų ir lakoniškų citatų tenka rekonstruoti (ar net sukonstruoti) tam tikros pozicijos atstovų teiginius ir argumentus taip, kad jie pasižymėtų daugmaž racionalia ir vientisa struktūra, dėl kurios būtų verti diskusijos:

„Aš, žinoma, negaliu pateikti šių doktrinų nešališkai. Tačiau iš tiesų stengiausi pateikti istoricizmą paremiančių faktų, kad paskui galėčiau pereiti prie jo kritikos. Aš stengiausi parodyti istoricizmą kaip gerai apgalvotą bei vientisą filosofiją ir nedvejodamas pateikiau tokių jį paremiančių argumentų, kurių patys istoricizmo skelbėjai, kiek man žinoma, niekuomet nėra pateikę. Tikiuosi, kad šitaip man pavyko sukurti

tokią poziciją, kurią verta būtų atakuoti. Kitaip tariant, aš pabandžiau patobulinti teoriją, kuri dažnai pateikiama, tačiau turbūt niekada nebuvo pakankamai išplėtotą“ (Popperis 1992; 16–17).

Tai, ką Popperis taiko istoricismui, gali būti pritaikyta technologijų priešininkams futbole. Kadangi diskusija su futbolo technofobais nėra šio straipsnio tikslas, tad „popperiškas“ ėjimas tarsi įgyja svaresnį pagrindą.

Šio straipsnio tikslas – rekonstruoti futbolo technofobų argumentus (jei įmanoma) siekiant suteikti jiems racionalų, neprieštariną ir išbaigtą pavidalą. Todėl šie argumentai susiejami su technologijos poveikiu visuomenei analizuojančių teoretikų idėjomis. Šis siejimas, viena vertus, įgalina išryškinti futbolo technofobų poziciją, ir, kita vertus, parodyti kai kurių teorinių pozicijų neišbaigtumą.

Technologijos sampratos

Akivaizdu, kad požiūriai į socialinę technologijos vaidmenį skiriasi. Kai kurie technikos fenomeną tyrinėjantys filosofai ir sociologai mėgino sugrupuoti šiuos požiūrius. Galima išskirti keletą įtakingesnių klasifikacijų. Tiesa, jose naudojami skirtingi žodynai ir skirtingi klasifikavimo kriterijai. Nepaisant to, galima pastebėti tam tikras sąsajas, atitikimus bei bendras tendencijas. Šiame tekste bus remiamasi klasifikacijomis, priklausančiomis šiems teoretikams: Bernardui Gendronui, Albertui Borgmannui, Douglasui Kellneriui, Carlui Mitchamui ir Helenai Nissenbaum. Autoriai pasirinkti ne pagal padarytą teorinę įtaką, bet pagal pasiūlytą „požiūrį iš viršaus“ arba metapožiūrį.

Gendronas (1977) aptardamas skirtingus technikos vertinimo būdus išskiria tris

požiūrius į techniką: a) utopinį, b) distopinį, c) socialistinį. Utopiniam požiūriui Gendronas priskiria Burrhusą Fredericą Skinnerį, Buckminsterį Fullerį, Charlesą Percy Snow, Marshallą McLuhaną, Alviną Tofflerį, Johną Maynardą Keynesą, Johną Kennethą Galbraightą. Utopiniam požiūriui būdinga: visuomenė progresuoja pirmiausia dėl technologinio augimo, kuris ilgainiui pribaiš visą socialinį blogį. Todėl utopistai pabrėžia, kad svarbiausios žmonijos problemos yra „techninio“, o ne „politinio“ ar „ideologinio“ pobūdžio.

Distopistais Gendronas laiko Oswaldą Spenglerį, Pitirimą Sorokiną, Aldousą Huxley, George'ą Orwellą, Jacques'ą Ellulį, Herbertą Marcuse'ę Theodore'ą Roszaką, Charlesą Reichą, Philipą Slaterį. Distopinėms idėjoms būdinga tai, kad, jų manymu, technologijų plėtra ilgainiui veikia intensyviai ir daugina socialines problemas nei jas išsprendžia. Technologijos didindamos galią gamtiniam pasauliui silpnina laisvę ir demokratiją, didina biurokratiją, naudoja masių manipuliavimo techniką, intensyviai susvetimėjimą.

Socialistinei pozicijai, anot Gendrono, priskirtini Karlas Marxas, Friedrichas Engelsas, Leninas ir Mao. Socialistai sutinka su utopistais, kad technologijų plėtra – būtina socialinio progreso sąlyga, kad technologijos gali sumažinti socialines problemas, tačiau technologija nėra vienintelė pakankama socialinio progreso sąlyga. Šiuo aspektu socialistai pritaria distopistams, ypač tuomet, kai distopistai kaltina šiuolaikines kapitalistines visuomenes dėl katastrofinių technikos taikymo padarinių (susvetimėjimo, nužmoginimo, ekologinių katastrofų).

Mitchamas ir Nissenbaum (1998) nagrinėdami technologijos ir etikos santykį atlieka du pjūvius: pradžioje išskiria tradicinę ir modernią technologijos sampratą, paskui nurodo, kad tik modernioje epochoje galima aptikti detalų technologijos ir etikos santykio aiškinimąsi. Mitchamo ir Nissenbaum manymu, modernias teorijas pagal tematinę apimtį galima suskirstyti į kontinentinę (arba fenomenologinę) ir anglo-amerikietišką (arba analitinę). Pagrindinis tradicinės ir modernios koncepcijos skirtumas:

„Filosofijos istorijoje aptinkamos dvi svarbios technologijos sampratos. Pirmoji, implicitiškai glūdinti daugumoje socialinių teorijų iki Renesanso, teigia, jog technologiniai pokyčiai destabilizuoja sociumą, todėl turi būti kruopščiai ribojami. Teigta, kad be socialinio stabilumo žmonės miršta net tuomet, kai gamta yra dosni, o technologiniai pokyčiai nesunkiai pakerta tokį stabilumą. Antroji samprata, būdinga moderniai etikai, teigia, kad technologiniai pokyčiai naudingi iš prigimties, mat jie stiprina žmonių gerovę ir autonomiją. Čia argumentuojama, kad žmonės labiau kenčia nuo stichijos, negu nuo kitų žmonių, todėl jie turėtų dirbti kartu, kad technologinis progresas padėtų nugalėti gamtą. Šie du platūs etiniai požiūriai reflektuoja priešingus žmogiško gyvenimo idealus: viena vertus, socialinės bendruomenės, paklusnios gamtai, idealą; kita vertus, žmogaus autonomiją ir laisvę nuo gamtinių suvaržymų“ (Mitcham and Nissenbaum 1998; 280).

Žemyninei krypciai priskiriami Marxas, Maxas Scheleris, José Ortega y Gassetas ir Martinas Heideggeris. Anglo-amerikiečiams priklauso Davidas Collingridge'as, Kristin Shrader-Frechette, Paulas Durbinas ir Langdonas Winneris. Pagrindinis skirtumas tarp kontinentinės ir anglo-amerikietiškos tradicijų yra tas, kad žemyninėje tradicijoje

technologiją siekiama įvertinti kaip visumą, o anglosaksai orientuoti į dalinių konkrečių technologijų vertinimą. Be to, žemyninėje tradicijoje, kaip įprasta, teigiama, jog tradicinės etinės teorijos negali adekvačiai suprasti ir įvertinti modernios technologijos, o anglosaksiškos tradicijos atstovai „jaučiasi kur kas jaukiau taikydami jau esamas utilitaristines ar deontologines sistemas“ (1998: 280–281). Beje, susidaro įspūdis, kad žemyninėje tradicijoje etiniai technologijos aspektai vertinami gerokai pesimistiškiau ir negatyviau nei anglo-amerikietiškoje tradicijoje.

Kellneris (2003) technologijų vertinimo aspektu teoretikus skirsto į a) technofilus, b) technofobus ir c) kritinės teorijos šalininkus. Svarstant šiuolaikines technologijas susiduriama su dviem kraštutinumais – technofobija ir technofilija. Pastaroji dažniausiai apibūdinama kaip (neretai perdėtas) entuziazmas naujų technologijų bei technologinių inovacijų atžvilgiu. Technofobija suprantama kaip (radikali) technologijų baimė bei nepasitikėjimas jomis. Akademinėse/teorinėse diskusijose ginčas tarp technofilų ir technofobų koncentruojasi ties tokiomis temomis, kaip antai galios santykiai, techno-dominavimas, techno-mokslas, genetinė inžinerija, klonavimas, branduolinės technologijos ir t.t. Kasdieni patirčiai svarbesni mažiau abstraktūs ir ambicingi klausimai. „Kasdienės“ technofobų ir technofilų diskusijos svarsto įvairių prietaisų (ne)pritaikomumą mene, sporte, kulinarijoje ir pan.

Žymiausi technofilai, anot Kellnerio, yra Billas Gatesas, Nicholas' Negroponte, Sandy Stone, Sherry Turkle, Toffleris, George'as Gilderis, (Unabomberio auka) Davidas Gelern-

teris, Newtas Gingrichas, Alas Gore'as, Tony'as Blairas. Technofilai atpažįstami pagal naudojamą žodyną ir svarbiausius su technologija siejamus raktažodžius: utopija, optimizmas, demokratizavimas, išlaisvinimas, išganymas, visų problemų (iš)sprendimas, klestėjimas, technologinė revoliucija, pasipriešinimas dominavimui.

Technofobijai atstovauja Roszakas, Reichas, Neilas Postmanas, Jerry's Manderis, Marcuse, Ellulis, Unabomberis, Borgmannas, Arthuras Krokeris, Michaelas Weins-teinas, Lorenzo Simpsonas, Kevinas Robin-sas, Frankas Websteris. Technofobai, anot Kellnerio, technologiją sieja su distopija, demonizavimu, pesimizmu, dominavimu, pavergimu, prakeiksmu, visų problemų šaltiniu, susvetimėjimu (kai prarandamas ryšys su savimi, visuomene ir gamta), kultūros žlugdymu, dehumanizavimu, masifikavimu, kapitalo hegemonija.

Kritinė (technologijų) teorija, kurią Kellneris siūlo kaip alternatyvą tiek nekritiškam technofilų optimizmui, tiek ir perdėtam technofobų pesimizmui. Susidaro įspūdis, kad Kellneris siūlo apie technologiją samprotauti pagal principą „viena vertus..., kita vertus...“, t.y. jis pripažįsta, kad technologija gali būti taikoma skirtingų socialinių grupių, naudojama įvairiems tikslams pasiekti, todėl tiek visapusiškai teigiamas, tiek ir neigiamas vertinimas yra negalimas.

Pagal technologijos vertinimą Borgmannas (2006; 353) skiria tris egzistuojančias pozicijas ir siekia suformuluoti dar vieną – savo originalią teoriją, kuri įveiktų kitų trijų ribotumą. Taigi Borgmannas išskiria: a) optimistinį determinizmą, b) pesimistinį determiniz-

mą, c) instrumentalizmą ir d) realizmą, arba prietaisų paradigimą. Abiems determinizmo atmainoms būdinga tai, kad, jų manymu, technologija yra visa apimanti ir nesustabdoma jėga. Tačiau jei optimistinio determinizmo požiūriu, technologiniame progrese glūdi vien gėris, tai pesimistinio determinizmo atstovų teigimu, technologija yra destruktivi jėga tiek kultūriniu, tiek ekologiniu požiūriu. Tačiau šiuolaikiniame pasaulyje dominuoja instrumentalizmas, t.y. nuostata, kad technologija pati savaime nėra nei gera, nei bloga; viskas priklauso nuo normų ir vertybių tų, kurie tas technologijas naudoja. Tačiau Borgmannas nesutinka nei su deterministais, nei su instrumentalistais, todėl siūlo prietaisų paradigimą, kurios pagrindinė prielaida skelbia, kad „mes kuriame technologiją, paskui technologija formuoja mus“ (Borgmann 2006; 354). Tai reiškia, kad, skirtingai nuo instrumentalistų, Borgmannui technologija nėra vien tik įrankis, ir, skirtingai nuo deterministų, technologinį progresą įmanoma (bent iš dalies) kontroliuoti.

Apibendrinant Gendrono, Mitchamo ir Nissenbaum, Kellnerio ir Borgmanno klasifikacijas paaiškėja, kad, nepaisant skirtingų žodžių, jų skirstymuose yra nemažai sąlyčio taškų. Sprendžiant pagal savybes akivaizdu, kad Gendronas kalbėdamas apie utopiją, Borgmannas apie optimistinį determinizmą, o Kellneris apie technofiliją turi omenyje beveik tą patį. Lygiai tas pats galioja ir kitoms dviem sekoms: matomos aiškios sąsajos tarp distonijos, pesimistinio determinizmo ir technofobijos; lygiai kaip galima sieti ir socializmą, instrumentalizmą ir prietaisų paradigimą (kaip modifikuotą instrumentalizmo

atmainą). Aiškėja, kad technologijos tyrinėtojai bendroju požiūriu gali būti suskirstyti į pozityviai vertinančius technologiją, arba optimistus, negatyviai vertinančius technologiją, arba pesimistus, ir neutraliai vertinančius technologiją. Atsižvelgiant į tai, kad straipsnyje svarstomas negatyvus požiūris į techniką futbole, didesnis dėmesys bus skiriamas antrai požiūrių grupei – distopijai, deterministiniam pesimizmui ir technofobijai.

Technologija kaip laiko prijaukinimas ir įvaldymas

Lorenzo C. Simpsonas (1995), aiškindamasis šiuolaikinių technologijų specifiką, nurodo, jo manymu, esminį sąryšį tarp technologijų ir laiko: „technologija akcentuodama efektyvumą ir kontrolę „prijaukina“ laiką, t.y. redukuoja laiką į manipuliuojamas, neesmines dalis, pajungtas ateities tikslams“ (Simpson 1995; 4). Todėl technologijų aktualumas ir jų poreikis visų pirma pasireiškia kaip laiko taupymas (Simpson 1995: 14). Žvelgti į pasaulį technologiškai – reiškia suvokti jį arba kaip panaudotinus resursus, arba kaip įveiktinas kliūtis (Simpson 1995; 15). Technologija siekia maksimalaus efektyvumo, kurio kriterijus – geriausias *input/output* balansas, todėl efektyviausia technologija yra ta, kuri greičiausiai įveikia kliūtis ir/ar panaudoja resursus. Vadinasi, laiko taupymas tinkamiausias *input/output* balanso matmuo: didesnis greitis, mažesnės sąnaudos ir pan. Anot Simpsono (1995; 23), technologijos tikslas – sustabdyti laiką. Arba, kaip teigia Jacques'as Ellulis (1967; 137), technologija paklūsta laikrodžiui. Mat siekiant pasirinkto tikslo technologija padeda sumažinti laiko

sąnaudas, todėl ji išlaisvina nuo būtinybės laukti (Borgmann 1984; 191).

Simpsonas teigia, jog technologijos prijaukina laiką, padaro jį pavaldžiu efektyvumo siekiui, t.y. technologijos mažina laiko sąnaudas (priartina, pagreitina ir pan.) siekiant užsibrėžtų tikslų. Iš esmės argumentas yra teisingas. Tačiau šiuo požiūriu esama išimčių. Technofobais vadinami FIFA sprendimų lėmėjai atsisako technologinių naujovių būtent todėl, kad jos mažina greitį, didina laiko sąnaudas. Reikia atsižvelgti į tai, kad futbole laikas nėra stabdomas, todėl laiko gaišatis nėra pageidaujama. Video-kartojimo procedūra stabdo žaidimą, atima iš jo spontaniškumą. Ar, FIFA požiūriu, greitis ir operatyvumas yra svarbiau už sprendimų teisingumą? Gal kas nors siekia suderinti greitį ir teisingumą taip, kad jų santykiai būtų lygiaverčiai? Kitose sporto šakose toks derinimas įmanomas dėl rungtynių laiko stabdymo, tačiau futbole rungtynių laikas nėra stabdomas, todėl tenka rinktis prioritetus – teisingumą arba operatyvumą.

Sportas ir technologija

Nemaža dalis sporto šakų jau senokai naudoja įvairius prietaisus tam, kad išaiškintų nugalėtoją ar tiksliai įvertintų greitį, atstumą ar nuotolį. Aukštųjų technologija taikymas sporte suvokiamas kaip siekis suderinti teisėjų sprendimų tikslumą ir teisingumą su žaidimo greičiu. Net ir tokios konservatyviomis laikomos sporto šakos, kaip tenisas, regbis ar kriketas, įsileido įvairias technologijas teisėjų darbo papildymui ir palengvinimui. Tenise naudojama „Hawk-Eye“ video technologija, leidžianti tiksliai nustatyti kamuoliuko nusi-

leidimo vietą (aikštelėje, ant linijos ar anapus linijos). Krikete taip pat taikomos įvairios video technologijos. Užbėgant už akių galimam priekaištui, kad tenise ir krikete rungtynių laikas nėra ribojamas, galima pasiūlyti dar vieną pavyzdį, kai technologijos taikomos komandiniame sporte, kur laikas matuojamas panašiai kaip futbole (rungtynių laikas nestabdomas, rungtynių pabaigoje pridamos kelios minutės, jei buvo didesnių pauzių žaidime – ginčytinos situacijos, keitimai, traumos ir pan.). Turimas omenyje regbis, kuriame vaizdo kartojimas yra leistinas. Galima teigti, kad šiose sporto šakose tikslumas yra aukščiau operatyvumo, t.y. kartais siekiant kiek įmanoma tikslesnio ir teisingesnio sprendimo, leidžiama sugaišti šiek tiek laiko arbitro sprendimui pagrįsti.

Technofobija futbole

Anksčiau, ypač lyginant su regbiu, tenisu ir kriketu, futbolas buvo traktuojamas kaip progresyvus sportas. Tačiau dabartinė situacija verčia manyti priešingai. Regbyje, tenise ir krikete aukštosios technologijos buvo įsileistos, ir šiose sporto šakose aiškiai matoma vertybių hierarchija – teisėjų sprendimų priėmimo tikslumas yra svarbesnis už žaidimo greitį ir/ar spontaniškumą. Futbole ginamas greitis ir operatyvumas, o ne tikslumas ir teisingumas.

Futbolo rungtynių metu video pakartojimas neleistinas net ir labai svarbiose ar ginčytinose situacijose. Vaizdą galima peržiūrėti po rungtynių, tačiau tai neturi įtakos rungtynių rezultatui – rungtynių rezultatas nekeičiamas. Rungtynių metu video-technika nenaudojama, po rungtynių, siekiant

nustatyti pražangas arba reabilituoti nekal-tai nubaustus žaidėjus, video medžiaga yra peržiūrima. Ar 2006 metų Pasaulio futbolo čempionato finale Zidane'as pagrįstai buvo išvartytas iš aikštės? Jei jo smūgio Materazziui nematė nė vienas iš 4 arbitrų, o tai paaiškėjo tik peržiūrėjus epizodo kartojimą asmenims anapus aikštės, vadinasi, jo išvartymas turėtų būti laikomas neteisėtu. Po rungtynių jis galėjo būti nubaustas, bet ne rungtynių metu. Prisiminus sprendimo (už)delsimą, gali kilti abejonių, kad technika visgi buvo panaudota, tačiau, savaime suprantama, FIFA požiūriu, tai yra nelegalu.

Dažniausios futbolo teisėjų klaidos ir galimos jų pasekmės

Nepastebėta pražanga už baudos aikštelės (smūgis per kojas, varžovo griovimas, varžovo prilaikymas, žaidimas ranka). Pasekmės – nutraukta pavojinga ataka, neskirtas baudos smūgis, neparodyta geltona arba raudona kortelė.

Pražanga, kurios nebuvo, už baudos aikštelės ribų. Pasekmės – skirtas nepelnytas baudos smūgis, parodyta nepelnyta geltona arba raudona kortelė.

Nepastebėtas pražangos simuliuavimas už baudos aikštelės. Pasekmės – kamuolio atidavimas simuliuojančio žaidėjo komandai, skirtas nepelnytas baudos smūgis, parodyta nepelnyta geltona arba raudona kortelė, neparodyta kortelė už vaidybą.

Nepastebėta pražanga baudos aikštelėje (smūgis per kojas, varžovo griovimas, varžovo prilaikymas, žaidimas ranka). Pasekmės – neskirtas 11 metrų baudinys, neparodyta geltona arba raudona kortelė.

Pražanga, kurios nebuvo, baudos aikštelėje. Pasekmės – nepelnytas 11 metrų baudinys, nepelnyta geltona arba raudona kortelė.

Nepastebėtas pražangos simuliuavimas baudos aikštelėje. Pasekmės – nepelnytas 11 metrų baudinys, nepelnyta geltona arba raudona kortelė.

Nepastebėta, kur tiksliai prasižengta – baudos aikštelėje ar už jos. Pasekmės – užuot skyrus 11 metrų baudinį, skiriamas baudos smūgis ir atvirktščiai.

Nepastebėtas užribis (šoninė linija, galinė linija). Pasekmės – kamuolio neatidavimas varžovams, nesuteikta galimybė kalti kampinį.

Užribis, kurio nebuvo (šoninė linija, galinė linija). Pasekmės – kamuolio praradimas, nepelnytas kampinis.

Nepastebėtas tyčinis žaidimas ranka (ranka surado kamuolį). Pasekmės – pelnytas neteisėtas įvartis, pavojingos atakos nutraukimas ir pan.

Nepastebėta nuošalė. Pasekmės – pavojingos atakos sukūrimas, įskaitytas įvartis.

Nebūta nuošalė. Pasekmės – pavojingos atakos nutraukimas, kamuolio atidavimas varžovams, galbūt net neįskaitytas įvartis.

Įvarčio neįskaitymas. Pasekmė – neigiamas įvartis motyvuojant tuo, kad kamuolys pilnai nekirto vartų linijos.

Nebūto įvarčio įskaitymas. Pasekmė – įvartis įskaitytas, nepaisant to, kad jis pilnai nekirto vartų linijos ar buvo įmuštas, tarkim, ranka.

Situacijų esama dar daugiau, tačiau svarbu tai, kad jų galima išvengti į pagalbą pasitelkus technologijas. Be to, tokios situacijos nedidina pasitikėjimo teisėjas ir sukuria galimybę kelti įvairias sąmokslų teorijas.

Didžiausią atgarsį sukėlė futbolo teisėjų sprendimai ir jų pasekmės

- 1966 metų Pasaulio futbolo čempionato finalas. Anglija – Vakarų Vokietija (galutinis rezultatas 4 : 2, anglai – pasaulio čempionai). Pridėtas laikas, Geoffo Hursto smūgis į vartus, įvartis įskaitytas, tačiau iki šiol netyla ginčai, ar kamuolys kirtu vartų liniją. Vaizdo kartinimas rodo, kad įvartis neturėjo būti įskaitytas. Kadangi finalas vyko Anglijoje, atsiranda erdvė sąmokslo teorijoms.
- 1982 metų Pasaulio futbolo čempionato pusfinalis. Vakarų Vokietija – Prancūzija (žaidimui skirtas laikas baigėsi rezultatu 3 : 3, vienuolikos metrų baudinių seriją laimėjusi Vakarų Vokietija pateko į finalą). Po susidūrimo su vokiečių vartininku Haroldu Schumacheriu prancūzų puolėjas Patrikas Battistonas baudos aikštelėje atsidadė ant žolės. Teisėjas pražangos neužfiksavo ir nesiėmė jokių sankcijų. Vaizdo kartinimas parodė, kad Schumacheris šiurkščiai prasižengė prieš Battistoną, todėl turėjo būti pašalintas iš aikštės. Šis epizodas galėjo nulėmti rungtynių eigą.
- 1986 metų Pasaulio futbolo čempionato ketvirtfinalis. Anglija – Argentina (1 : 2, argentiniečiai patenka į kitą etapą). Pirmame kėlinyje Diego Maradona pelno įvartį ranka, kurį teisėjas įskaito. Po rungtynių komentuodamas įvartį Maradona teigė, jog tai buvo „Dievo ranka“. 2005 metais Maradona pripažino, kad jo įvartis buvo pelnytą ranka, dėl ko neturėjo būti įskaitytas. Šios rungtynės (ir jų rezultatas) sukėlė didžiules aistras dėl neseniai pasibaigusio Folklandų–Malvinų konflikto

tarp Argentinos ir Didžiosios Britanijos.

- 2005 metų Čempionų lygos pusfinalis. Atsakomosios rungtynės. „Liverpool“ – Londono „Chelsea“ (1 : 0, galutinis abiejų rungtynių rezultatas 1 : 0). 4 minutę Luisas Garcia įmuša įvartį. Vien tik dėl šio įvarčio „Liverpool“ patenka į Čempionų lygos finalą. Iki šiol „Chelsea“ klubo atstovai teigia, jog tai buvo „įvartis-vaiduoklis“ (*ghost goal*), t.y. kamuolys pilnai nekirto vartų linijos.
- 2006 metų Pasaulio futbolo čempionato finalas. Prancūzija – Italija (1 : 1, po vienuolikos metrų baudinių serijos 3 : 5). Pridėto laiko pabaigoje prancūzas Zinedine’as Zidane’as smogė italų gynėjui Marco Materazzi galvą į krūtinę, dėl ko praėjus maždaug pusei minutės Zidane’ui buvo parodyta raudona kortelė. Zidane’o išvaymas iš aikštės psichologiškai palaužė Prancūzijos rinktinę. Prisimenant kaip vyko žaidimas, teisėjas į pražangą sureagavo smarkiai pavėlavęs. Kyla klausimas, kas užfiksavo Zidane’o pražangą? Jei šoninis arbitras, tuomet nesuprantamas pražangos fiksavimo uždelsimas. Jei pražanga užfiksuota peržiūrint vaizdo kartinimą, tuomet vaizdo kartinimo pagrindu priimtas sprendimas, pagal FIFA taisykles, turėjo būti nelegalus.
- 2009 metų Čempionų lygos pusfinalis. Atsakomosios rungtynės. Londono „Arsenal“ – Mančesterio „United“ (1 : 3, bendras rezultatas: 1 : 4). 75 minutę „United“ saugas Darrenas Fletcheris šalinimas iš aikštės (raudona kortelė) už pražangą prieš Cesčą Fagregasą. Vaizdo kartinimas parodė, kad pražangos nebuvo. Dėl šios

teisėjo klaidos Fletcheris buvo priverstas praleisti Čempionų lygos finalą (kuriame „United“ pralaimėjo).

- 2009 metų Čempionų lygos pusfinalis. Atsakomosios rungtynės. Londono „Chelsea“ – „Barcelona“ (1 : 1, dėl svečiuose pelnyto įvarčio į finalą patenka „Barcelona“). Likus 20 minučių iki rungtynių pabaigos Ericas Abidalis šalinamas iš aikštės (raudona kortelė) už pražangą prieš Nicolas'ą Anelka. Vaizdo kartojimas parodė, kad toje situacijoje nebuvo ne tik pražangos, bet ir jokio kontakto. Dėl šios teisėjo klaidos „Barcelona“ liko žaisti dešimt prieš vienuolika, o Abidalis buvo priverstas praleisti Čempionų lygos finalą. Tose pačiose rungtynėse teisėjas padarė dar bent dvi klaidas. Jis neskyrė dviejų 11 metrų baudinių į „Barcelona“ vartus. Vienas turėjo būti skirtas už Dani Alveso pražangą prieš Florent'ą Malouda baudos aikštelėje (teisėjas užfiksavo pražangą už baudos aikštelės ribų). Kitas už (arbitrų nepastebėtą) Gerard'o Piquet žaidimą ranka baudos aikštelėje. Atsižvelgiant į tai, kad tikimybė neįmušti 11 metrų baudinio yra itin maža, tokių baudinių skyrimas galėjo pakeisti ir nulemti rungtynių rezultatą. Rungtynių arbitras iš Norvegijos Tomas Henningas Øvrebø dėl rungtynių metu padarytų klaidų susilaukė grasinimų mirtimi².

Kokios techninės priemonės labiausiai reikalingos futbolo teisėjams?

- Išmanus kamuolys (*smart ball*): kamuolys, kuriame įmontuotos mikroschemos, leidžiančios tiksliai fiksuoti, kada kamuolys pilnai kirtu vartų liniją. Jei visas kamuolys kerta vartų liniją, signalas radijo bangomis iškart siunčiamas tiesiai arbitrai. Išmanų kamuolį kūrė vokiečių kompanijos *Cairos Technologies*, *Fraunhofer Institute for Integrated Circuits* ir *Adidas*.
- Padidinto tikslumo skaitmeninės kameros: kameros, tiksliai fiksuojančios, ar kamuolys kirtu vartų liniją, ar ne. Kameros fiksuoja vartų linijos (ne)kirtimą be pašalinės pagalbos, t.y. vaizdo nereikia papildomai peržiūrėti ir interpretuoti, viską atlieka prietaisai. Šias kameras kūrė italų *Istituto Elaborazione Segnali ed Immagini*.
- Vaizdo kartojimas: arbitrams suteikiama galimybė peržiūrėti ginčytiną epizodą rungtynių metu, t.y. tokia galimybė, kurią turi televizijos žiūrovai.
Beje, atkreiptinas dėmesys į tai, kad pirmos dvi technologijos tepadedu fiksuoti įvarčius ar jų nebuvimą, tačiau, skirtingai nuo vaizdo kartojimo, jos neleidžia užfiksuoti pražangų.

Futbolo technofobų argumentai

Esamų prietaisų technologinio nepakankamumo argumentas: „technologijos, kurios

² Keletas kitų futbolo arbitrų, sulaukusių grasinimų mirtimi dėl (tariamai) neteisingų sprendimų: škotas Mike'as McCurry (Škotijos čempionatas, 2003), šveicaras Ursas Meieris (Europos futbolo čempionatas, 2004), rusas Valentinas Ivanovas (Rusijos čempionatas, 2005), švedas Andersas Friskas (UEFA Čempionų lyga, 2005), norvegas Terje Hauge (UEFA Čempionų lyga, 2006), švedas Martinas Hanssonas (UEFA Čempionų lyga, 2008).

ieškome, kol kas nepavyko rasti <...> mes bandėme. Technologijos vystėsi, tačiau tai neišsprendė problemas” (George’as Cummingas³, buvęs FIFA teisėjų vadovas). Elektroninio verifikavimo technologijos kol kas nepakankamai patikimos, tačiau šis argumentas neužkerta kelio taikyti patobulintus prietaisus ateityje. Su šiuo argumentu susiję dar keli žemiau pateikti argumentai.

Argumentai prieš „išmanų“ kamuolį:

- Nepakankamas prietaisų tikslumas: jei kamuolys praskrenda virš vartų skersinio, tačiau nusileidžia ant vartų tinklo, prietaisai fiksuoja įvartį.
- Uždelstas informacijos perdavimas: praeina kelios sekundės, kol informacija apie (ne)sėkmingą įvartį pasiekia rungtynių arbitražą.
- Informacinė sumaištis: didžiausias „išmanaus kamuolio“ trūkumas išryškėja tuomet, kai keli kamuoliai vienu metu atsiduria aikštėje. Pvz., kai kamuolius padavinėjantis asmuo netyčia įmeta papildomą kamuolį į aikštę, visa elektroninė „išmanaus kamuolio“ sistema sutrinka (Cummingas, *ibid.*).

Argumentas prieš padidinto tikslumo skaitmenines kameras: ši sistema nepakankamai tiksliai fiksuoja įvartį, t.y. kartais fiksuojamas įvartis tuomet, kai ne kamuolys, bet žaidėjo ranka, koja ar net priklydęs paukštis kerta vartų liniją.

Pirmieji argumentai negali būti laikomi technofobiškais. Šiuo atveju, galbūt net tiktų terminas perfekcionizmas. Technologinis perfekcionizmas būtų teigimas, kad technologija iš principo gali padėti išspręsti problemas, tačiau ją reikia tobulinti. Akivaizdu, kad čia pasitikima technologija ir ji yra vertinama. Visai kas kita prasideda tuomet, kai imama svarstyti vaizdo kartojimo galimybė rungtynių metu. Žemiau pateikiami argumentai išties technofobiški.

Argumentas, teigiantis skirtumą tarp realaus ir sulėtinto vaizdo bei laiko: sulėtintas pakartojimas rodo pražangą, tačiau realus vaizdas to nepatvirtina. Vaizdo kartojimas gali sukelti interpretacijų konfliktą, t.y. esama situacijų, kai kartojimas pražangos nerodo, tačiau sulėtintas vaizdas fiksuoja pražangą. Išskyla klausimas, kuriuo vaizdu remtis? (Mike’as Harvey⁴, tinklapiu *Football FanCast* apžvalgininkas).

Argumentas, teigiantis žmogaus pranašumą prieš prietaisus: „Tai, ką teisėjai mato, priklauso nuo to, kaip jie jaučia žaidimą, ką jų patirtis sako apie aikštės įvykius, kiek (jų ir žaidėjų) nuovargis leidžia tiksliai įvertinti situaciją /.../ Žmogaus akis nėra tokia greita kaip kompiuteris, tačiau žmogiškas protas gali pagauti visus niuansus, kvapus, žaidėjų veidų išraiškas, ir tuomet priimti sprendimą” (Chuckas Fleischeris⁵, ilgametis JAV teisėjas ir populiarus futbolo tinklapiu *AskTheRef.com* redaktorius). Taigi prietaisų „nejautrumas“ detalėms neleidžia jais visiškai pasitikėti.

³ Žr.: <http://www.cnet.com.au/camcorders/camcorders/0,239035915,240063781,00.htm>

⁴ Žr.: <http://www.footballfanecast.com/blog/premiership/why-introducing-technology-football-not-answer/12973>

⁵ Žr.: <http://www.cnet.com.au/camcorders/camcorders/0,239035915,240063781,00.htm>

Autoriteto ir tradicijos argumentas: technologijų naudojimas būtų nepriimtinas kišimasis ir kėsinimasis į tradicinę teisėjo pareigą ir privilegiją – viso žaidimo kontrolę. Mitchamas ir Nissenbaum (1998) aiškindamiesi technologijos ir etikos santrauką mini Maxą Schelerį, kuris teigia, kad technologija, besivaikanti efektyvumo, supainioja tradicinę vertybių hierarchiją ir sukėlė aksiologinę sumaištį. Technologinis etosas iškelia naudą ir efektyvumo vertybes virš vitalinių ir organiškų vertybių, kaip, pvz., meilę. Technofobai futbole samprotauja panašiai kaip Scheleris, nes jie priešinasi bet kokiems pokyčiams, kurie pakeistų esamą vertybių hierarchiją ir pažeistų ar sumažintų teisėjo autoritetą.

Visiško atsakomybės perkėlimo technologijai argumentas: technofobai baiminasi, kad jei arbitrai turės galimybę peržiūrėti ginčytinos situacijos vaizdo įrašą, tai sumažins jų pasitikėjimą savo pastabumu ir reakcija. Manoma, kad gali ženkliai išaugti abejotinių situacijų, kurios būtų sprendžiamos pasitelkiant technologijas. Visa atsakomybė teks prietaisams, o ne teisėjams. Šioje vietoje verta kiek detaliau peržiūrėti šį argumentą. Pavyzdžiui, Borgmannas mano:

„Didžiąją technologinės eros dalį, maždaug nuo XIX amžiaus vidurio iki XX amžiaus vidurio, technika buvo itin naudinga. Ji pašalino tokias blygybes, kaip badas, ligos ar psichinių ligonių įkalinimas. Ir tuomet nepastebimai technologija pradėjo gyvenimo centro kolonizavimą. Manau, kad tinkamo atsako nebuvimą sukėlė ši nepastebima slinktis. Žmonės nebežinojo, kada pasakyti „stop“, pasakyti „sustokime čia, toliau nebeikime““ (Borgmann 2003).

Abstrakčiai svarstant techninių priemonių įsileidimą į futbolą, galima išskirti mažiausiai

keturis tokio proceso etapus: 1) diskusijos dėl techninių naujovių naudojimo leidimo; 2) leidimas naudoti tokias priemones; 3) priemonių taikymas; 4) techninių priemonių arsenalo didinimas. Gadamerio ir Habermaso diskusija dėl praeities, tradicijos, autoriteto ir pan. Simpsonas (1995) nurodo, kad jei Gadameris kritikuoja technologiją dėl to, kad ši pamynė (tradicinį) autoritetą, tai Habermasas kritikuoja technologiją už tai, kad ji pati tapo autoritetu. Šioje vietoje galima pastebėti tam tikras sąsajas su futbolo technofobų argumentais. Viena vertus, padidėjęs technologijų vaidmuo žaidimo metu sumenkina teisėjo autoritetą, t.y. jis ir jo sprendimai tampa priklausomi nuo papildomų faktorių. Užtuot pats priėmęs sprendimą (pasikliaudamas savo pastabumu ir žaidimo išmanymu), arbitras sprendimą „perduoda“ prietaisams (t.y. nepasikliaudamas savo pojūčiais ir intuicija). Toks aiškinimas visiškai atitiktų Gadamerio poziciją, t.y. jo argumentai veikia tuomet, kai bandoma prieštarauti siekiui (pa)didinti techninių priemonių vaidmenį žaidimo metu, t.y. pirmuose trijuose etapuose. Kita vertus, Habermaso konstatavimas, jog technologija turi polinkį tapti autoritetu, galėtų būti taikomi ketvirtame etape. Tuo metu, kai tradicinis autoritetas (teisėjas) praranda savo įtaką, atsiranda poreikis plėsti techninių priemonių taikymą. Didinant žaidimo priklausomybę nuo techninių priemonių, stiprinamas technologijų autoritetas. Vadinas, gadameriški argumentai svarbūs tuomet, kai vyksta diskusijos, ar įsileisti techniką į futbolą, habermasiški argumentai tampa aktualūs tuomet, kai svarstomas techninių priemonių įtakos didinimas ir plėtimas. Pvz., klausimas,

ar leisti naudoti vaizdo kartojimą rungtynių metu, priklauso Gadamerio jurisdikcijai, t.y. viena iš pasekmių – kitas klausimas, ar nenu-tiks taip, kad toks vaizdo kartojimo įteisini-mas sumažins arbitro autoritetą? Leidus vaiz-do kartojimą, aktualus tampa Habermaso klausimas, ar įteisinus vieną techninę detalę (šiuo atveju vaizdo kartojimą), nepasirodys prasminga leisti naudoti išmanių kamuolių bei specialias kameras, fiksuojančias vartų li-nijos, šoninės linijos ir galinės linijos kirtimą? Tokiu atveju (techninio arsenalo priemonių plėtimas) ne tik mažina žmogaus autoritetą, bet ir pats tampa autoritetu (sprendimo priė-mimas negalimas be techninės medžiagos).

Argumentas už žaidimo stabdymų ir pauzių minimizavimą: žaidimo sklandumas ir greitis yra svarbesnis už sprendimo tikslumą. Anot FIFA atstovų, naudodami video konsultaci-jas rizikuotume sukurti ilgą žaidimo pauzes. Šitaip būtų prarasti žaidimo natūrali tėkmė ir greitis, o tai pakenktų žaidimui labiau nei teisėjavimo klaidos.

Futbolo spontaniškumo ir žmogiškumo ar-gumentas: „Video technologijos atimtų spon-taniškumą ir tai, kas futbole fantastiška <...> Mes norime išlaikyti žmogišką elementą” (Seppas Blatteris⁶, FIFA prezidentas). „Žai-dimas privalo išlaikyti žmogišką veidą, todėl klaidos yra sudedamoji žaidimo dalis. Fut-bolas praras savo žavesį, jei jis taps pernelyg moksliškas“ (Blatteris *ibid.*).

Argumentas už futbolo grynumą: žmogišk-kas teisėjų klystamumas yra sudėtinė žaidimo dalis. „Žmogiška klaida yra dalis žmogiško

(futbolo) žaidimo – nesvarbu žaidėjo ar tei-sėjo. Kai atsiras visiškai nuo klaidų apsaugota technologija, kuri bus naudingas įrankis, ne-atitraukiantis teisėjų nuo žaidimo, ji bus nau-dojama. Ne anksčiau“ (Blatteris *ibid.*).

Estetinis argumentas: „Futbolas yra žmo-giškas žaidimas /.../ Tai nuostabus žaidimas, žmonių žaidimas. O žmonės klysta. Jei fut-bolas bus pernelyg apvalytas, žaidimo grožis bus prarastas“ (Cummings *ibid.*).

Visi aukščiau pateikti argumentai (išsky-rus pirmuosius tris) akivaizdžiai technofobiš-ki. Technologija juose suprantama kaip kė-sinimasis į tradiciją, žmogiškos atsakomybės minimizavimas, bandymas sunaikinti žaidi-mo grožį ir t.t. Jei bandytume įvertinti tech-nologinio nepakankamumo argumentus kitų argumentų kontekste, paaiškėtų technofobiš-kos pozicijos futbole prieštaravimas: jei fut-bole svarbiau žmogiškasis elementas, tuomet bet kokios technologinės pataisos nėra svar-bios ir reikalingos. Taigi susidaro įspūdis, kad diskusijos apie išmanų kamuolį ir padidinto tikslumo vaizdo kameras yra arba grynai for-malios (be didesnės valios jas įdiegti), arba nepastebima, kad skirtinguose kontekstuose naudojami argumentai nedera tarpusavyje. Dar vienas prieštaravimas išryškėja tuomet, kai Blatteris pabrėžia technologijų sudėtin-gumą ir brangumą šitaip argumentuodamas (žr. toliau).

Argumentas dėl modernių technologijų brangumo ir sudėtingumo: veiksmingos ir efektyvios technologijos kol kas pernelyg brangios ir sudėtingos, kad jų įdiegimas būtų labai greitas ir visa apimantis (Blatteris⁷). Taip

⁶ Žr.: http://www.monstersandcritics.com/sport/worldcup2006/news/article_1173883.php/FIFA_opposes_replay_technology_despite_latest_World_Cup_incident

⁷ Žr.: <http://www.epltalk.com/technology-in-football-common-sense-must-prevail/6715>

pat galima klausti, ar technologinės investicijos atsipirkę? T.y. investuojami pinigai, o kokia nauda iš to FIFA arba UEFA? Reklama? Padidėjęs teisingumo kiekis? Sąmokslas ir užkulisinis žaidimų paneigimas? Ar gauta nauja (*output*) viršytų investicijas (*input*)? Galbūt šioje vietoje FIFA skaičiuoja remdamasi efektyvumu, t.y. technologiniu, kriterijumi? Vadinas, tikslumas ir teisingumas futbole yra per brangūs. Šis argumentas parodo, kad FIFA ir UEFA šiuo požiūriu nėra technofobai, tačiau tuo pat metu paaikškėja jų pozicijos prieštaravimas.

Fiktyvi išėitis: tobulas teisėjas

Taigi FIFA ir UEFA linkusios pasitikėti klystančiu žmogumi, o ne prietaisais. Tačiau koks turėtų būti tobulas futbolo teisėjas? Oficiali FIFA ar UEFA informacija bei taisyklės atsakymo į šią klausimą nepateikia. Apžvalgininkai, kaip įprasta, irgi nekelia šio klausimo. Geriausiu atveju apsiribojama konstatavimu, kad vienas teisėjas klysta itin dažnai, o kitas beveik nepriima kontraversiško sprendimo. Sirgalių nuomonė taip pat nepatikima, nes jie yra šališki ir teisėjo veiksmus vertina atsižvelgdami į tai, kuriai komandai įskaitomas įvartis, kuriai komandai skiriama pražanga, kuriai komandai atitenka kamuolys. Todėl tenka ieškoti kitokios tobulo teisėjo sampratos.

Tam tikrą tobulo teisėjo aprašymą, tiesa, fiktyvų, galima aptikti Alessandro Baricco romane „City“ (2002). Baricco aprašytas „idealus teisėjas“ įgalintų pamatyti futbolo technofobų argumentus šiek tiek kitoje šviesoje. Vienas iš romano „City“ personažų yra buvęs futbolo teisėjas profesorius Tatmo-

ras. Autoriaus valia bet koks klausimas apie futbolo kazusus, kurį pateikia pagrindinis romano personažas Gouldas, Tatmoro yra lengvai ir efektyviai išnarpliojamas. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad visos teisėjo sprendimui reikšmingos detalės yra įvertinamos ir priimamos domėn. Pirmas pavyzdys rodo, kaip Tatmoras išnarplioja sąlygiškai paprastą situaciją:

Gouldas: „Perdavimas iš dešinės, centro puolėjas vidine dešinės kojos puse atmuša skriejantį kamuolį, pataiko tiesiai į skersinį, jis lūžta pušiau, kamuolys atsitrenkia į teisėją, nukrinta prie dešiniojo sparno žaidėjo kojų, šis spiria dešine pro pat vartų virpstą, kur gynėjas jį sulaiko ranka, o paskui paleidžia Dievui į langus“.

Prof. Tatmoras: „Varžybos sustabdomos, kol bus pakeistas skersinis, paskui šeimininkų klubui skiriama bauda dėl neprižiūrėtos aikštės. Žaidimas tęsiamas, baudinys skiriamas aikštės šeimininkų komandai ir raudona kortelė gynėjui. Jis diskvalifikuojamas vienerioms varžyboms, jei prieš tai neturėjo nuobaudų“ (Baricco 2002; 31).

Antras Baricco pavyzdys gerokai sudėtingesnis, tačiau ir čia matomas akivaizdus Tatmoro taisyklių išmanymas ir operatyvus neįprastos situacijos vertinimas:

Gouldas: „Aikštėje siaučia audra. Dvidešimtoji antro kėlinio minutė. Perdavimas iš kairės, priešininkų komandos vidurio puolėjas, akivaizdžiai nuošalėje, sulaiko kamuolį krūtine, teisėjas švilpia, bet pilnas vandens švilpukas neskamba, vidurio puolėjas spiria iš visų jėgų, teisėjas vėl sušvilpia, švilpukas tyli, kamuolys pataiko į tinklą, teisėjas mėgina švilpti pirštais, bet tik apsiseilėja ranką, vidurio puolėjas lyg apsėstas lekia kampo vėliavėlės link, nusitraukia marškinius, atsiremia į vėliavėlę, ima šokti kažkokį kvailą brazilšką šokį ir staiga, nutrenktas žaibo, pataikiusio tiesiai į vėliavėlę, suanglėja“.

Prof. Tatlmoras: „Įvartis neįskaitomas, nes žaidėjas buvo nuošalėje. Vidurio puolėjas išpėtas, nes nusivilko marškinėlius. Išnešus žaidėjo degėsius iš aikštės, keičiami žaidėjai. Pakeitus teisėjo švilpuką ir įsmeigus naują kampo vėliavėlę, žaidimas tęsiasi. Baudinys spiriamas – tiksliai iš tos vietos, kur stovėjo žaidėjas, atsidūręs nuošalėje. Jokių sankcijų šeiminkų komandai. To dar betrukdo, kad kas nors turėtų atsakyti, jei varžovų vidurio puolėjui nepasisėkė“ (Baricco 2002; 67–68).

Šios situacijos parodo, kad savo srities profesionalas (žmogus) yra pakankamai kompetentingas tam, kad galėtų priimti adekvacius ir objektyvius, t.y. atitinkančius egzistuojančią tvarką ir taisykles, sprendimus. Gouldo pateikiamos situacijos efektyviau negali būti išspręstos taikant įvairius prietaisus ar technines priemones.

Taigi iš Baricco sužinome, kad „tobulas teisėjas“ gali operatyviai įvertinti situaciją ir priimti atitinkamus sprendimus. Tačiau ar Tatlmoro pavyzdžio pakanka tam, kad būtų galima teigti, jog toks teisėjas pastebėtų ir adekvačiai įvertintų visus užribius, įvarčius bei pražangas? Gouldo pateiktos situacijos yra grynai teorinės, tačiau jos nieko nepasako apie Tatlmoro reakcijos greitį ir pastabumą. Be to, Tatlmoras turi išankstinių nuostatų, kurios paneigia jo, kaip „tobulo teisėjo“, statusą:

Prof. Tatlmoras stebėjo ne žaidimą, bet teisėjus. „Dažnai purtydavo galvą. Vienintelis plodavo, kai žaidėjas būdavo išvaromas iš aikštės arba kartojamas baudinys. Turėjo ginčytinų įsitikinimų: sudėjo juos į taisyklę ir ja ne vienerius metus užbaigdavo kiekvieną pokalbį: „Ranka baudos aikštelėje visada tyčinė, užribis niekada nekelia abejonių, visos moterys keksės“. Pasaulį laikė „varžybotomis be teisėjo“, tačiau savaip tikėjo Dievą: „Jis – šoninis teisėjas, nematantis užribių.“ (Baricco 2002; 30).

Šis Baricco pasąžas aiškiai parodo, kad net ir Tatlmoro kompetencija negarantuotų, kad jo sprendimai visuomet teisingi. Teiginiai „ranka baudos aikštelėje visada tyčinė“ ir „užribis niekada nekelia abejonių“ visiškai nėra akivaizdūs ar savaime suprantami. Galima nesunkiai rasti situacijų, kuriose šie Tatlmoro teiginiai neveiktų. Būtent vaizdo kartinimas ar skaitmeninės kameros, technofilų manymu, galėtų būti naudojami tam, kad patvirtintų arba paneigtų Tatlmoro „taisyklę“. Taigi nepaisant rašytojo simpatijų Tatlmorui, net ir „tobulas teisėjas“ *à la* Baricco negalėtų visiškai išvengti klaidų. Todėl esama pagrindo manyti, kad nė vienas realus arbitras nėra neklystantis. Ir jei arbitro darbas būtų vertinamas pagal priimtų sprendimų teisingumą ir tikslumą, į pagalbą būtina pasitelkti prietaisus. Iš to peršasi išvada, kad sprendimų teisingumas ir tikslumas nėra FIFA ir UEFA prioritetai.

Vietoje išvadų

Futbolas nepatenka į teorinį technologinių svarstymų lauką. Žemyniniame diskurse futbolui neskiriama jokie dėmesio dėl to, kad ši problema yra pernelyg siaura ir per mažai specifiška, kad susilauktų didesnio dėmesio. Anglo-amerikiečių diskurse, svarstančiame didžiausią poveikį turinčias technologijas, futbolas taip pat nesusilaukia didesnio dėmesio, nes techninių priemonių (ne)taikymas žaidimo metu nedaro didesnio poveikio žmonijos būklei. Išnagrinėjus argumentus prieš technologijų taikymą futbolo rungtynių metu paaiškėjo, kad dalis argumentų atitinka teorinius technofobų argumentus. Juos iš dalies galima pavadinti nuosaikiais technofobais: technologijos nepatikimos dėl

jų dabartinio veikimo ribotumo, todėl bent jau tol, kol nėra pasiektas pakankamai aukštas patikimumo lygis, technika pernelyg pasitikėti neverta. Tol, kol žmogus gali daugmaž tiksliai atlikti savo funkcijas, galima apsieiti be technologijų pagalbos. Tačiau taip pat tenka konstatuoti, kad futbolo technofobų pozicijos šiuo klausimu yra prieštaringos, mat visa tai, kas teigiama apie žmogaus pranašumą,

nedera su teiginiais apie prietaisų tobulinimą, sudėtingumą ir brangumą. Taip pat verta atkreipti dėmesį į tai, kad futbolas nepatenka į tam tikrus teorinius rėmus, todėl kai kurie futbolo technofobų argumentai turėtų pakoreguoti Simpsono technologijos kaip laiko taupymo sampratą, mat futbole technologijos kol kas suvokiamos kaip laiko švaistymas, o ne taupymas.

LITERATŪRA

- Baricco, A. 2002. *City*. Vilnius: Alma littera.
- Borgmann A. 1984. *Technology and the Character of Contemporary Life: A Philosophical Inquiry*. Chicago: University of Chicago Press.
- Borgmann A. 2003. „Albert Borgmann on Taming Technology: An Interview (with David Wood)“, *The Christian Century*, August 23, 2003: <http://www.religion-online.org/showarticle.asp?title=2901>
- Borgmann A. 2006. „Technology as a Cultural Force“, *Canadian Journal of Sociology* 31: 351–360.
- Borland, J. 2006. „World Cup Soccer Loves to Hate High Technology“, *CNET News*, 2006, June 20: <http://www.cnet.com.au/camcorders/camcorders/0,239035915,240063781,00.htm>
- Crumley, B. 2006. „Technophobia“, *Time*, 2006, June 26.
- Ellul, J. 1967. *The Technological Society*. New York: Vintage.
- Gendron, B. 1977. *Technology and the Human Condition*. New York: St. Martin's Press.
- Kellner, D. 1999. „New Technologies, TechnoCities, and the Prospects of Democratization“ in: Downey, J. and McGuigan J. (eds.) 1999. *Technocities*. London: Sage.
- Mitcham, C. and Nissenbaum, H. 1998. „Technology and Ethics“ in E. Craig (ed.) 1998. *Routledge Encyclopedia of Philosophy*. London and New York: Routledge.
- Poperis, K.R. 1992. *Istoricizmo skurdas*. Vilnius: Mintis.
- Simpson, L.C. 1995. *Technology, Time, and Conversations of Modernity*. New York: Routledge.

ABSTRACT

WHY FALLIBLE HUMAN IS SUPERIOR TO TECHNOLOGY? TECHNOPHOBIC ARGUMENTS IN FOOTBALL

The technophobic arguments against the use of high technologies in football are being analyzed in the article. Technophobia is understood as fear of new technologies, incredibility towards them and their demonizing. Technophobic arguments are reconstructed in order to provide them (if possible) rational, non-contradictory and integral form. Therefore, the technophobic arguments are linked with the theories analyzing the impact of technology upon society. This kind of connection, on the one hand, enables better understanding of technophobes in football, and, on the other hand, makes the highlighting of shortcomings of some theories possible.

Įteikta 2009 06 30

Pateikta spaudai 2008 07 01

Klaipėdos universiteto Socialinių mokslų fakulteto

Sociologijos katedra

Minijos g. 153, LT-93158 Klaipėda

El. paštas: pk.smf@ku.lt